Opinjoni tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew dwar il-"Proposta għal Deċiżjoni tal-Kunsill li temenda d-Deċiżjoni 2007/198/Euratom li tistabbilixxi l-Impriża Konġunta Ewropea għall-ITER u għall-Iżvilupp tal-Enerġija mill-Fużjoni u li tikkonferixxilha vantaġġi"

(COM (2018) 445 final — 2018/0235 (NLE))

(2019/C 110/25)

Relatur: **Ulrich SAMM**

Konsultazzjoni	Kummissjoni Ewropea, 12.7.2018
Bażi legali	L-Artikolu 304 tat-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea
Sezzjoni kompetenti	Sezzjoni Speċjalizzata għat-Trasport, l-Enerġija, l-Infrastruttura u s-Soċjetà tal-Informazzjoni
Adottata fis-sezzjoni	20.11.2018
Adottata fil-plenarja	12.12.2018
Sessjoni plenarja Nru	539
Riżultat tal-votazzjoni (favur/kontra/astensjonijiet)	202/0/5

1. **Konklużjonijiet u rakkomandazzjonijiet**

1.1. Il-KESE jinnota li l-kisba ta' enerġija nadifa hija prijorità għolja u għal dan il-għan l-**enerġija mill-fużjoni** hija rikonoxxuta bħala soluzzjoni fit-tul potenzjali bl-Ewropa fuq quddiem nett tal-iżvilupp ta' teknoloġiji tal-fużjoni li huma ħielsa mill-karbonju, sostenibbli u jgħinu sabiex jiżguraw it-taħlita tagħna ta' provvisti tal-enerġija.

1.2. Il-KESE jenfasizza li l-livell għoli ta' investiment fit-tul meħtieġ sabiex jiġi żviluppat impjant tal-enerġija mill-fużjoni għadha tinvolvi xi riskju industrijali, iżda fil-każ ta' suċċess, is-seħħ ta' impjant tal-enerġija mill-fużjoni ikun fattur li jkun għadu kemm ġie introdott li jbiddel b'mod sinifikanti l-provvista eżistenti ta' enerġija billi tiġi pprovduta **innovazzjoni fixkiela**, hekk kif il-fjuwil għall-fużjoni huwa abbundanti u kważi ineżawribbli.

1.3. Il-proposta tindirizza l-isfidi ewlenin li qed jiffaċċja l-**QFP li jmiss** sabiex isostni l-momentum pożittiv tal-proġett **ITER**. Kollaborazzjoni ta' seba' msieħba globali (l-UE, l-Istati Uniti, ir-Russja, il-Ġappun, iċ-Ċina, il-Korea t'Isfel, u l-Indja) bħalissa qed tibni f'Cadarache, fi Franza, l-ewwel reattur ta' fużjoni ITER bi produzzjoni termali ta' 500 MW. Il-bidu tal-operazzjonijiet huwa fl-2025 u l-operat bi prestazzjoni sħiħa (500 MW) huwa ppjanat għall-2035. Il-KESE japprezza l-progress pożittiv li sar matul l-aħħar snin, wara li ngħelbu l-problemi permezz ta' reviżjoni maġġuri tal-proġett ITER (maniġment superjuri ġdid u skeda bażi riveduta tal-ITER).

1.4. Il-KESE iħeġġeġ lill-Kummissjoni tenfasizza aktar l-importanza tal-ħtieġa li torbot il-proġett ITER mar-riċerka Ewropea dwar il-fużjoni organizzata mill-EUROfusion, li hija ffinanzjata taħt il-**Programm ta' Riċerka u Taħriġ** (Euratom) u topera l-**Joint European Torus** (JET), faċilità sperimentali importanti li tinsab f'Culham, ir-Renju Unit. Minbarra l-kostruzzjoni, l-ITER jeħtieġ tħejjija bir-reqqa u komunità tar-riċerka Ewropea b'saħħitha biss tista' żżomm il-programmi u t-tmexxija li jakkumpanjaw.

1.5. Il-KESE jirrikonoxxi l-**valur miżjud tal-UE**, kif jista' jidher mis-suċċess tal-EUROfusion. Dan huwa l-programm ta' riċerka fl-Ewropa li jinvolvi b'mod ċar l-akbar għadd ta' Stati Membri (ħlief il-Lussemburgu u Malta), li jikkontribwixxu bi proġetti essenzjali, li flimkien jagħmlu lill-UE mexxejja dinjija f'dan il-qasam.

1.6. Il-KESE jilqa' b'sodisfazzjon li l-**Pjan Direzzjonali Ewropew** il-ġdid għar-realizzazzjoni tal-enerġija mill-fużjoni, żviluppat mill-EUROfusion, jipprovdi triq definita tajjeb għall-ewwel impjant tal-enerġija mill-fużjoni bbażata fuq involviment industrijali intensifikat, l-edukazzjoni ta' xjenzati u inġiniera tal-fużjoni madwar l-Ewropa kollha u kollaborazzjoni b'saħħitha barra mill-Ewropa. Il-pjan direzzjonali jipprevedi li l-ITER ikun qiegħed jaħdem b'mod regolari bi prestazzjoni għolja fl-2035 u fuq il-bażi tar-riżultati, it-tfassil tal-ewwel impjant tal-enerġija mill-fużjoni (DEMO), li jforni għall-ewwel darba l-elettriku lill-grilja, se jitlesta bejn wieħed u ieħor fl-2040 meta tibda l-kostruzzjoni.

1.7. Il-KESE jifhem li l-ITER għandu kwistjonijiet importanti li jistgħu jiġu indirizzati biss fil-JET u għalhekk jerġa' jsostni t-tħassib dwar l-effetti tal-**Brexit** fuq il-kontinwazzjoni tal-JET. Sabiex jiġu minimizzati r-riskji fit-tħaddim tal-ITER u jiġi ottimizzat il-pjan ta' riċerka tiegħu, il-KESE jqis li huwa importanti li l-JET ikompli jitħaddem (bħala faċilità tal-UE, jew bħala faċilità konġunta tal-UE u r-Renju Unit) fil-perjodu bejn l-2020 u l-ewwel tħaddim tal-ITER, billi ma hemmx soluzzjonijiet ta' riżerva għat-telf tal-JET matul dan il-perjodu.

1.8. Il-proposta tal-Kummissjoni tagħti l-baġit għall-ITER, iżda ma jissemma xejn dwar l-adegwatezza tal-baġit meħtieġ għall-programm ta' riċerka dwar il-fużjoni li jakkumpanja. **Il-KESE jenfasizza li l-baġit riżervat għall-EUROfusion** fil-perjodu 2021-2025 irid ikun kompatibbli mal-għanijiet tal-pjan direzzjonali tal-fużjoni, fejn il-ħidma tal-ITER hija essenzjali.

1.9. Il-KESE huwa sodisfatt dwar ir-rilevanza tal-investimenti fit-teknoloġija tal-fużjoni għall-**industrija u l-SMEs**. Fil-perjodu mill-2008 sal-2017, Fużjoni għall-Enerġija tat kuntratti u għotjiet għall-valur ta' madwar **EUR 3,8 biljun** madwar l-Ewropa. Mill-anqas 500 kumpanija li jinkludu SMEs, u aktar minn 70 organizzazzjoni tar-riċerka u l-iżvilupp, minn madwar 20 Stat Membru differenti tal-UE u l-Iżvizzera bbenefikaw mill-investiment fl-attivitajiet tal-ITER. Barra minn hekk, il-Partijiet tal-ITER li mhumiex fl-UE ffirmaw ukoll kuntratti mal-industrija Ewropea biex jappoġġjaw il-manifattura tal-komponenti proprji tagħhom għall-ITER, li jġib **impjiegi ġodda u tkabbir** addizzjonali għall-kumpaniji Ewropej. Il-KESE jinnota li l-akbar kontributur għall-impatt nett mill-investimenti fl-ITER huwa l-iżvilupp ta' spin-offs u t-trasferimenti tat-teknoloġija, li joħolqu opportunitajiet ġodda ta' negozju f'setturi oħra.

1.10. Il-KESE huwa konvint li r-riċerka Ewropea dwar il-fużjoni b'mod ġenerali u s-seħħ ta' ITER b'mod partikolari jistgħu jservu bħala eżempju eċċellenti li juri s-setgħa ta' proġetti Ewropej konġunti. Huwa importanti li r-riżultati miksuba permezz tal-finanzjament u l-isforzi konġunti fuq skala Ewropea **jiġu mħabbra liċ-ċittadini**. Dan ser iżid il-fiduċja tal-poplu fix-xjenza u r-riċerka, kif ukoll ikun hemm sensibilizzazzjoni dwar l-importanza tal-Unjoni Ewropea.

2. **Introduzzjoni**

2.1. L-**ITER** (International Thermonuclear Experimental Reactor) huwa proġett ta' kollaborazzjoni xjentifika internazzjonali mniedi fl-2005 bejn seba' msieħba globali (il-Partijiet tal-ITER huma: l-UE, l-Istati Uniti, ir-Russja, il-Ġappun, iċ-Ċina, il-Korea t'Isfel, u l-Indja). Il-proġett għandu l-għan li juri l-fattibbiltà xjentifika u teknoloġika tal-enerġija mill-fużjoni għal skopijiet paċifiċi permezz tal-kostruzzjoni u t-tħaddim tal-ewwel reattur ta' fużjoni ITER ta' **500 MW** f'Cadarache, fi Franza. Il-KESE diġà appoġġja dan il-proġett b'diversi opinjonijiet ([1]). L-ITER huwa l-pass li jmiss fit-triq lejn l-enerġija mill-fużjoni, l-aktar sors ta' enerġija sostenibbli innovattiv u promettenti li kapaċi jlaħħaq mad-domanda dejjem tiżdied għall-enerġija, flimkien mal-iżvilupp tas-sorsi ta' enerġija rinnovabbli.

2.2. Fl-2015, riforma maġġuri tal-proġett ITER kienet tinkludi l-ħatra ta' maniġment superjuri ġdid fl-organizzazzjoni ITER kif ukoll fl-impriża konġunta "Fużjoni għall-Enerġija" (F4E). Fid-19 ta' Novembru 2016, il-Kunsill ITER approva **skeda ta' referenza riveduta tal-ITER**. Din l-iskeda tistabbilixxi Diċembru 2025 bħala l-ewwel data teknikament realizzabbli għall-ewwel plażma u tistabbilixxi d-data mmirata għat-tħaddim bi prestazzjoni sħiħa (500 MW), bl-użu tal-fjuwil dewterju-tritju, fl-2035. L-apprezzament pożittiv tal-progress tal-ITER f'dawn l-aħħar snin ġie kkonfermat minn valutazzjonijiet indipendenti, li rrikonoxxew l-istabbilizzazzjoni tal-proġett u bażi realistika għat-tlestija tiegħu.

2.3. Il-kontribut Ewropew għall-organizzazzjoni ITER huwa pprovdut mill-Aġenzija Domestika tal-UE "**Fużjoni għall-Enerġija"** (**F4E**) li tinsab f'Barċellona, fi Spanja. L-F4E hija impriża konġunta stabbilita skont il-Kapitolu 5 tat-Trattat Euratom. Skont l-Istatuti tagħha, l-F4E għandha l-proċedura ta' kwittanza baġitarja proprja tagħha mill-Parlament Ewropew, wara rakkomandazzjoni tal-Kunsill tal-UE. Fl-2015, ġie adottat regolament finanzjarju ġdid tal-F4E; ir-responsabbiltà għas-superviżjoni tal-ITER, u għalhekk tal-F4E, ġiet trasferita mid-DĠ RTD għad-DĠ ENER.

2.4. Minbarra l-kostruzzjoni tal-ITER, appoġġ xjentifiku profond u wiesa' għar-riċerka dwar il-fużjoni huwa mogħti mill-**Programm ta' Riċerka u Taħriġ** ([2]), li jikkomplementa l-programm ġenerali ta' riċerka "Orizzont Ewropa" ([3]). Minbarra l-attivitajiet klassiċi ta' riċerka nukleari, dan il-programm ikopri l-attivitajiet ta' riċerka fundamentali dwar l-iżvilupp tal-

([1]) ĠU C 302, 7.12.2004, p. 27; ĠU C 318, 29.10.2011, p. 127; ĠU C 229, 31.7.2012, p. 60.

([2]) L-Opinjoni TEN/678 Il-Programm ta' Riċerka u Taħriġ 2021-2025 (Euratom), Relatur: Giulia Barbucci (ara paġna 132 ta' dan il-Ġurnal Uffiċjali).

([3]) L-Opinjoni INT/858 Orizzont Ewropa, Relatur: Lobo Xavier (ĠU C 62, 15.2.2019, p. 33).

enerġija mill-fużjoni skont il-**Pjan Direzzjonali għar-Riċerka dwar il-Fużjoni**, li jiddeskrivi perkors ottimizzat li jgħaddi mill-ITER u impjant Dimostrattiv tal-Elettriku (DEMO) għall-użu kummerċjali tal-impjanti ta' fużjoni. Il-Pjan Direzzjonali għar-Riċerka dwar il-Fużjoni mhux biss jiddeskrivi l-faċilitajiet ewlenin li huma meħtieġa, iżda wkoll ir-riċerka li għandha titwettaq b'appoġġ għall-ITER u d-DEMO.

2.5. Il-Pjan Direzzjonali għar-Riċerka dwar il-Fużjoni ġie żviluppat mill-**EUROfusion**, li huwa responsabbli sabiex jikkoordina l-attivitajiet Ewropej ta' riċerka dwar il-fużjoni. Dan il-konsorzju jlaqqa' flimkien 30 Istitut Nazzjonali tar-Riċerka u madwar 150 Università minn 26 pajjiż tal-UE flimkien mal-Iżvizzera u l-Ukrajna. Il-Kwartieri Ġenerali tal-EUROfusion jinsab f'Garching, fil-Ġermanja, filwaqt li l-esperiment emblematiku tal-**Joint European Torus (JET)** jinsab f'Culham, fir-Renju Unit.

3. **Kontenut essenzjali tal-proposta**

3.1. Il-proposta ([4]) tindirizza l-isfidi ewlenin biex il-**QFP li jmiss** isostni l-momentum pożittiv fil-proġett, jiżgura l-progress kostanti tal-kostruzzjoni u l-assemblaġġ, u jżomm l-impenn tal-Partijiet kollha tal-ITER. Biex jintlaħqu dawn l-isfidi se tkun meħtieġa tmexxija sostnuta tal-proġett mill-UE, li trid tkun appoġġjata minn prestazzjoni eċċellenti tal-F4E u konformità sħiħa tal-UE bis-sehem tagħha ta' obbligi ta' finanzjament u kontribuzzjonijiet *in natura*.

3.2. Ir-**riżorsi** meħtieġa mill-**Euratom** sabiex jippermettu t-tlestija b'suċċess tal-faċilità u l-bidu tal-fażi ta' tħaddim/sperimentali huma dettaljati fil-Komunikazzjoni tal-Kummissjoni dwar "Il-Kontribuzzjoni tal-UE lejn il-Proġett ITER Riformat" li ġiet adottata mill-Kummissjoni f'Ġunju 2017.

3.3. Il-Kummissjoni tistieden lill-Parlament Ewropew u lill-Kunsill biex jistabbilixxu l-livell massimu tal-impenji tal-Euratom għall-ITER fil-Qafas Finanzjarju Pluriennali għall-perjodu 2021-2027 għal **EUR 6 070 000 000** (bil-valuri attwali). Din hija meqjusa bħala l-massa kritika ta' finanzjament li hija meħtieġa biex l-azzjoni tal-UE relatata mal-ITER taħdem b'mod effettiv, li tikkorrespondi għal-linja bażi ġdida għall-kostruzzjoni tal-ITER. Il-baġit propost huwa bbażat fuq l-ewwel data teknikament realizzabbli għall-kostruzzjoni tal-ITER mingħajr kontinġenzi u għalhekk jassumi li r-riskji prinċipali kollha jistgħu jiġu mitigati.

4. **Kummenti ġenerali**

4.1. Il-KESE jinnota li l-iżgurar tal-kompetittività u l-assigurazzjoni tal-provvisti enerġetiċi tagħna huwa ta' interess primarju iżda huwa sostenibbli biss meta jiġi kombinat mal-ġlieda kontra t-tibdil fil-klima. Għall-prosperità u l-benesseri futuri tagħna għalhekk huma kruċjali sorsi ta' enerġija li huma **ħielsa mill-karbonju u sostenibbli**. Il-kisba ta' enerġija nadifa hija prijorità għolja u għal dan il-għan, l-enerġija mill-fużjoni hija rikonoxxuta bħala soluzzjoni fit-tul potenzjali, bl-Ewropa fuq quddiem nett tal-iżvilupp tat-teknoloġiji tal-fużjoni.

4.2. Il-KESE jenfasizza li l-livell għoli ta' investiment fit-tul meħtieġ sabiex jiġi żviluppat impjant tal-enerġija mill-fużjoni għadha tinvolvi xi riskju industrijali, iżda fil-każ ta' suċċess, is-seħħ ta' impjant tal-enerġija mill-fużjoni ikun fattur li jkun għadu kemm ġie introdott li jbiddel b'mod sinifikanti l-provvista eżistenti ta' enerġija billi tiġi pprovduta **innovazzjoni fixkiela**. Il-fjuwil għall-fużjoni huwa abbundanti u kważi ineżawribbli: it-tritju jista' jiġi prodott mil-litju, metall li jinstab kullimkien fil-qoxra tad-Dinja u fl-ilma baħar u d-dewterju jinstab fl-ilma naturali.

4.3. Il-KESE jixtieq jirrimarka l-**karatteristiċi ta' sikurezza** distinti tal-fużjoni meta mqabbla mal-fissjoni nukleari konvenzjonali. Impjant tal-enerġija mill-fużjoni huwa intrinsikament sigur: ftit grammi biss ta' fjuwil jagħmlu l-plażma, li malajr tintefa f'każ ta' funzjonament ħażin. Ir-reazzjonijiet tad-dewterju u t-tritju jerħu n-newtroni li jattivaw il-materjali tal-ħitan. Il-prodotti sekondarji radjuattivi li jirriżultaw għandhom ħajja qasira, għalhekk il-maġġoranza tal-materjali jistgħu jiġu riċiklati wara ċertu żmien ta' diżintegrazzjoni u ma hija meħtieġa ebda ħażna ġdida ta' skart nukleari.

4.4. Il-KESE jħeġġeġ lill-Kummissjoni sabiex tenfasizza aktar l-importanza tal-ħtieġa ta' kollegament tal-proġett ITER u r-riċerka Ewropea dwar il-fużjoni organizzata mill-**EUROfusion**. Minbarra l-kostruzzjoni, l-ITER jeħtieġ tħejjija bir-reqqa u programmi ta' akkumpanjament. Fl-Ewropa, programm ikkoordinat li juża l-JET u apparati oħra, flimkien ma' mmudellar u simulazzjonijiet, jgħin biex jiġu ttestjati u żviluppati x-xenarji operattivi tal-ITER, u tiġi proġettata u ottimizzata l-prestazzjoni tal-ITER u t-tfassil tad-DEMO. It-tħaddim tat-tokamak JET b'taħlita ta' dewterju-tritju u b'ħajt qisu tal-ITER huwa fundamentali għat-tħejjija tat-tħaddim tal-ITER.

([4]) COM(2018) 445 final.

4.5. Il-KESE jirrikonoxxi l-**valur miżjud tal-UE**, kif jista' jidher mis-suċċess tal-EUROfusion. Dan huwa l-programm ta' riċerka fl-Ewropa li jinvolvi b'mod ċar l-akbar għadd ta' Stati Membri (ħlief il-Lussemburgu u Malta) li jikkontribwixxu bi proġetti essenzjali, li flimkien jagħmlu lill-UE mexxejja dinjija f'dan il-qasam. L-investimenti u l-finanzjament tar-riċerka kienu għall-benefiċċju tal-industriji, l-organizzazzjonijiet tar-riċerka u l-universitajiet.

4.6. Il-KESE huwa konvint li r-riċerka Ewropea dwar il-fużjoni b'mod ġenerali u s-seħħ ta' ITER b'mod partikolari jistgħu jservu bħala eżempju eċċellenti li juri s-setgħa ta' proġetti Ewropej konġunti. Huwa importanti li r-riżultati miksuba permezz tal-finanzjament u l-isforzi konġunti fuq skala Ewropea **jiġu mħabbra liċ-ċittadini**. Dan ser iżid il-fiduċja tal-poplu fix-xjenza u r-riċerka, kif ukoll ikun hemm sensibilizzazzjoni dwar l-importanza tal-Unjoni Ewropea biex tikseb għan imbiegħed u diffiċli li ma jkunx possibbli permezz tal-isforzi u l-finanzjament ta' pajjiżi individwali u li ser ikollu riperkussjonijiet importanti fuq perjodu twil, mhux biss f'termini teknoloġiċi u industrijali, iżda wkoll fuq ir-riċerka, l-industrija u l-SMEs, b'impatt sinifikanti fuq l-ekonomija u l-ħolqien tal-impjiegi, anke fuq perjodu qasir u medju.

5. **Kummenti speċifiċi**

5.1. Il-KESE jirrikonoxxi li l-**Pjan Direzzjonali Ewropew** il-ġdid għar-realizzazzjoni tal-enerġija mill-fużjoni jipprovdi triq definita tajjeb għall-ewwel impjant tal-enerġija mill-fużjoni bbażata fuq involviment industrijali intensifikat, l-edukazzjoni ta' xjenzati u inġiniera tal-fużjoni madwar l-Ewropa kollha u kollaborazzjoni b'saħħitha barra mill-Ewropa. Il-pjan direzzjonali jkopri l-perjodu ta' terminu qasir sakemm l-ITER jibda jopera (2025), it-terminu medju sakemm l-ITER ikun qiegħed jopera b'mod regolari bi prestazzjoni għolja (2035) u t-terminu twil lejn l-ewwel impjant tal-enerġija mill-fużjoni (DEMO), li jforni l-elettriku lill-grilja għall-ewwel darba.

5.2. L-ITER huwa l-faċilità ewlenija tal-pjan direzzjonali billi huwa mistenni li jilħaq il-biċċa l-kbira tal-istadji importanti fit-triq lejn l-enerġija mill-fużjoni. Għalhekk, il-maġġoranza kbira tar-riżorsi proposti fuq terminu qasir għall-EUROfusion huma ddedikati għall-ITER u l-esperimenti li jakkumpanjawh, li wieħed minnhom huwa l-**Joint European Torus (JET)** f'Culham, l-Ingilterra. Il-KESE jirrikonoxxi li l-JET wera li l-bini u t-tħaddim ta' infrastruttura kbira ta' riċerka dwar il-fużjoni huwa effiċjenti u jimmassimizza l-benefiċċji xjentifiċi u industrijali.

5.3. Il-KESE jappoġġa t-talba mill-organizzazzjoni ITER għal input prezzjuż mir-riżultati li għandhom jinkisbu dwar il-**JET** matul il-perjodu qabel l-ewwel plażma fl-ITER. Billi l-JET għandu kapaċitajiet uniċi peress li huwa l-uniku tokamak li kapaċi jaħdem bit-tritju, għandu l-ewwel materjali tal-ħitan tal-ITER u jipprovdi mmaniġġar sħiħ mill-bogħod, it-tħaddim tiegħu jista' jikkontribwixxi għall-pjan ta' riċerka tal-ITER bil-għan li jitnaqqsu r-riskji, jiġu ffrankati l-ispejjeż, u jinkiseb il-liċenzjar operattiv għall-ITER. Dan huwa partikolarment importanti minħabba li l-baġit għall-ITER propost mill-Kummissjoni huwa mingħajr kontinġenzi u għalhekk jassumi li r-riskji prinċipali kollha jistgħu jiġu mitigati.

5.4. Il-KESE jifhem li l-ITER għandu kwistjonijiet importanti li jistgħu jiġu indirizzati biss fil-JET u għalhekk jissieħeb fit-tħassib dwar l-effetti tal-**Brexit** fuq il-kontinwazzjoni tal-JET. Sabiex jiġu minimizzati r-riskji fit-tħaddim tal-ITER u biex jiġi ottimizzat il-pjan ta' riċerka tiegħu, il-KESE jqis li huwa importanti li l-JET ikompli jitħaddem (bħala faċilità tal-UE, jew bħala faċilità konġunta tal-UE u r-Renju Unit) fil-perjodu bejn l-2020 u l-ewwel tħaddim tal-ITER, billi ma hemmx soluzzjonijiet ta' riżerva għat-telf tal-JET matul dan il-perjodu.

5.5. Il-proposta tal-Kummissjoni tinkludi l-baġit għall-ITER, iżda ma jissemma xejn dwar l-adegwatezza tal-baġit meħtieġ għall-programm ta' riċerka dwar il-fużjoni li jakkumpanja. Dan tal-aħħar huwa indirizzat fi proposta separata ([5]), madankollu, f'din il-proposta ma jissemma xejn dwar il-ħtiġijiet tal-ITER. **Il-KESE jenfasizza li l-baġit riżervat għall-EUROfusion** fil-perjodu 2021-2025 irid ikun kompatibbli mal-għanijiet tal-pjan direzzjonali tal-fużjoni, fejn il-ħidma għall-ITER hija essenzjali, filwaqt li hemm bżonn li jissaħħu l-attivitajiet ta' tfassil tad-DEMO.

5.6. Il-KESE huwa sodisfatt bir-rilevanza tal-investimenti fit-teknoloġija tal-fużjoni għall-industrija u l-SMEs. L-investiment tal-UE fil-kostruzzjoni tal-ITER iġib benefiċċji importanti għall-**industrija Ewropea** u l-komunità tar-riċerka tagħtihom l-opportunità li jinvolvu ruħhom fir-riċerka u l-iżvilupp, it-teknoloġija, id-disinn u x-xogħol ta' manifattura avvanzati għall-komponenti tal-ITER. Il-ħolqien li jirriżulta ta' għarfien ġdid u spin-offs jiġġenera tkabbir ekonomiku

([5]) COM (2018) 437 final u l-Opinjoni TEN/678, Relatur: Giulia Barbucci (ara n-nota ta' qiegħ il-paġna 2).

u jippromovi l-impjiegi. Fil-perjodu mill-2008 sal-2017, Fużjoni għall-Enerġija tat 839 kuntratt u għotjiet b'valur ta' madwar **EUR 3,8 biljun** madwar l-Ewropa. Mill-anqas 500 kumpanija li jinkludu SMEs, u aktar minn 70 organizzazzjoni tar-riċerka u l-iżvilupp, minn madwar 20 Stat Membru differenti tal-UE u l-Iżvizzera bbenefikaw mill-investiment fl-attivitajiet tal-ITER. Barra minn hekk, il-partijiet tal-ITER li mhumiex fl-UE ffirmaw ukoll kuntratti mal-industrija Ewropea biex jappoġġjaw il-manifattura tal-komponenti proprji tagħhom għall-ITER, li jġib **impjiegi ġodda u tkabbir** addizzjonali għall-kumpaniji Ewropej.

5.7. Il-KESE jieħu nota tal-informazzjoni komprensiva pprovduta mill-Kummissjoni ([6]), li tiżvela li l-akbar kontributur għall-impatt nett mill-investimenti fl-ITER huwa l-iżvilupp ta' spin-offs u t-trasferimenti tat-teknoloġija. It-teknoloġiji żviluppati għall-ITER joħolqu opportunitajiet ġodda ta' negozju f'setturi oħra, minħabba li l-ħidma fuq l-ITER iżżid il-**kompetittività** tal-kumpaniji Ewropej fl-ekonomija globali, hija tipprovdi opportunità għall-kumpaniji tradizzjonali biex jidħlu fis-**suq tat-teknoloġija avvanzata** u toffri wkoll lill-industriji u lill-SMEs Ewropej tat-teknoloġija avvanzata opportunità unika sabiex jinnovaw u jiżviluppaw prodotti għal sfruttament barra l-fużjoni.

Brussell, it-12 ta' Diċembru 2018.

Il-President
tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew
Luca JAHIER

([6]) "Study on the impact of the ITER project activities in the EU" (Studju dwar l-impatt tal-attivitajiet tal-proġett ITER fl-UE), (2018), ENER/D4/2017-458, Trinomics (Rotterdam) u Cambridge Econometrics